

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg

En kvalitativ intervjustudie om utrikesföddas bild av samhällskunskapsämnets betydelse för integrationsprocessen

Namn: Patrik Wenander
Program: Ämneslärarprogrammet

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LGSH2A
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT23
Handledare: Orla Vigsjö
Examinator:
Kod:

Nyckelord: Integration, Samhällskunskap, Sverigekursen, Utbildning

Abstract

On the 19th of March 2023, the Swedish Minister of Integration put forth a proposal called "*Sverigekursen*". This proposal aims to address the challenges related to segregation and facilitate the integration of immigrants into Swedish society. "*Sverigekursen*" is a mandatory course in social science for individuals applying for a residence permit. The purpose of this study is to explore the views and opinions of foreign-born Swedish citizens, the potential recipients of this proposal. The study examines the relationship between civic and a high perceived level of integration into Swedish society and explores how civic engagement can positively impact integration. This qualitative interview study also investigates what a group of foreign-born Swedish citizens thinks about "*Sverigekursen*" and how it should be designed to effectively fulfill its purpose. The collected data is analyzed using Pierre Bourdieu's theory of capital, including social, cultural, and symbolic capital, to understand how civic engagement can strengthen capital. Through interviews with 10 informants, it became apparent that knowledge of Swedish society and culture is crucial to feeling integrated into the majority population. However, it is not certain whether the course should be mandatory and a requirement for residence. The study also shows that the process of strengthening cultural capital comes from existing social capital, and the informants believe that social relationships with the majority population are much more important than factual knowledge. These findings raise questions about the effectiveness of "*Sverigekursen*" in integrating immigrants into Swedish society.

1 Förord

Den politiska diskursen har de senaste åren präglats av samhällsproblem kopplade till en hög migration och vad som ofta benämns som "integrationsmisslyckanden". Debatten kretsar kring segregationens konsekvenser, där den politiska retoriken har hårdnat. Skärpta krav och hårdare straff präglar den politiska debatten. Svensk integrationspolitik har historiskt gått från ett rättighetsbaserat perspektiv hos de som kommer till Sverige, till ett perspektiv som präglas av krav och skyldigheter, vilket "Sverigekursen" är ett tydligt exempel på. Sverigekursen är ett förslag av den svenska regeringen som innebär en obligatoriskt genomförd kurs i samhällskunskap som krav för uppehållstillstånd, vilket kan beskrivas som ett paradigm i svensk integrationspolitik, om förslaget blir verkställt. Av ledande politiker beskrivs utbildning som en av de viktigaste beståndsdelarna till en lyckad integration. I mitt kommande yrkesliv som lärare i samhällskunskap tillskrivs implicit en form av ansvar för en av vår tids mest diskuterade samhällsproblem, nämligen segregationen. I den politiska debatten och mediediskursen är de nyanländas perspektiv tämligen utforskat. Hur dessa individer ser på begreppet integration och i vilken utsträckning de anser att samhällskunskapsämnet kan bidra till en ökad integration är utforskat, och är således denna studies främsta syfte, studien ämnar också undersöka utrikesföddas syn på "Sverigekursen" och belysa deras syn på hur den bäst bör utformas för att uppfylla sitt integrationsstärkande syfte. Målet med denna studie är att belysa och uppmärksamma den grupp som så många pratar om, men relativt få pratar med.

Jag vill rikta ett stort tack till min sambo Emy och våra tre barn, Wera, Majken och Bill. Tack för allt ni gör för mig, och för att ni har möjliggjort min ämneslärarexamen med all er stöttning och förståelse under dessa år. Tack också till de informanter som i denna studie har delat med er av era tankar, reflektioner och åsikter, er röst är viktig, och utan er hade inte studien varit möjlig.

2 Innehållsförteckning

1	Förord.....	1
2	Innehållsförteckning	1
3	Inledning	3
4	Syfte	4
5	Frågeställningar	4
6	Bakgrund och begreppsförståelse.....	4
6.1	Bakgrund.....	4
6.2	Integration.....	5
6.3	Assimilation.....	5
6.4	Begreppens komplexitet	5
6.5	Etableringsprogrammet.....	5
7	Metod.....	6
7.1	Kvalitativ intervju.....	6
7.2	Genomförande	7
7.2.1	Litteraturöversikt och intervjuguide	7
7.2.2	Intervjuer	7
7.2.3	Analysarbetet.....	8
7.2.4	Urval	8
7.2.5	Presentation av informanter	9
7.2.6	Studiens validitet och etiska överväganden	9
8	Tidigare forskning.....	10
8.1	Utbildning och integration i Sverige.....	10
8.2	Samhällskunskapsämnet centrala styrdokument	11
9	Teoretisk tolkningsram.....	12
9.1	Social mobilitet.....	12
9.2	Pierre Bourdieu och kapitalteorin	13
9.2.1	Socialt kapital	13
9.2.2	Kulturellt kapital	13
9.2.3	Symboliskt kapital.....	14
10	Resultat.....	14

10.1 Synen på obligatoriska kunskapstester	14
10.2 Utformning av Sverigekursen	15
10.3 Samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg	16
10.4 Formen för kunskapsinhämtning	17
11 Resultatdiskussion.....	18
12 Slutsats	20
13 Förslag på vidare forskning	21
14 Referenslista.....	21

3 Inledning

”Vi tror att det är helt avgörande för integrationen. Ska människor ha en chans i Sverige, och det vill vi, då måste man förstå hur Sverige fungerar”. Så motiverar arbetsmarknad och integrationsminister Johan Pehrson det förslag om obligatorisk samhällskunskap för nyanlända som går under namnet ”Sverigekursen” som utannonserades 19 mars 2023 (SVT, 2023). Den politiska debatten har de senaste åren handlat om segregationens konsekvenser där gängkriminalitet, utanförskap och utsatta områden hamnat högt upp på den politiska dagordningen. Ledande politiker återkommer ofta till vad man benämner som ”integrationsmisslyckande” och förklarar ovan nämnda problematik genom en bristande integration. För att stärka nyanländas integration i det svenska samhället har regeringen presenterat ett förslag på obligatorisk samhällskunskap som går under namnet ”Sverigekursen”. Hur denna kurs ska utformas, vem som ska bli huvudman och vad kursen ska innehålla är under behandling, men syftet är att stärka integrationen av nyanlända till det svenska samhället. Diskussionen om ”Sverigekursen” har primärt fokuserat på strategiska och politiska perspektiv. Hur ett lagförslag som ”Sverigekursen” upplevs för mottagarna är än så länge outforskat.

Syftet med denna rapport är att belysa mottagarperspektivet av ovan nämnda policyförslag och ta reda på nyanländas syn på obligatoriska kunskapsstest för uppehållstillstånd, samt på vilket sätt samhällskunskapsämnet kan bidra till en ökad upplevd integration. Rapporten ämnar även att reda ut vilka kunskaper och förmågor inom samhällskunskap som nyanlända anser vara mest väsentliga för att integreras i Sverige samt hur tillgängligheten av dessa kunskaper och förmågor upplevs, och varifrån kunskapen i så fall kommer ifrån. Syftet blir att belysa mottagarperspektivet med ”Sverigekursen” som fond, samt förmedla en helhetsbild av dessa individers egen syn på sin integration, och på vilket sätt som ämnet samhällskunskap kan bidra till en högre grad av integration. Resultatet av denna studie skulle kunna användas som ett kompletterande underlag för utformningen av ”Sverigekursen” och ge oss svar på om en obligatorisk kurs i samhällskunskap fyller en funktion, samt vilket innehåll som i så fall är mest väsentligt för att uppnå en bättre integration i Sverige. Studien är framtagen för att belysa potentiella mottagare av ett sådant förslags perspektiv, vars upplevelse på detta tema är outforskat.

4 Syfte

Syftet med denna studie är att lyfta fram utrikesföddas perspektiv på samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg utifrån nedanstående formulerade frågeställningar. Tidigare forskning som berör integration i Sverige är vida utforskat från olika perspektiv, både genom statsvetenskapliga, demografiska, ekonomiska och kulturella aspekter. Utrikesföddas perspektiv har däremot belysts i betydligt mindre utsträckning, och samhällskunskapsämnet som utgångspunkt är tämligen utforskat. Således är syftet med denna studie att identifiera denna grupps upplevelse av samhällskunskapsämnet relevans och bidrag till en ökad integration i det svenska samhället. Då förslaget om ”Sverigekursen” presenterades i februari 2023 är den berörda gruppens syn på detta helt utforskat, där denna studie fyller upp detta tomrum, redan tre månader efter att regeringen presenterat förslaget. Den teoretiska utgångspunkten är social mobilitet och i synnerhet Pierre Bourdieus kapitalteori, som utgår från ekonomiskt, socialt, kulturellt och symboliskt kapital. Informanternas svar tolkas utifrån denna teori, och undersöker vilken form av kapital som informanterna menar att samhällskunskapsämnet kan stärka. Det bör också nämnas att studiens informanter i rapporten definieras och avgränsas som ”utrikesfödda” och inte ”nyanlända”, då tidsramen för när man inte längre räknas som ”nyanländ” är omstritt. Arbetsförmedlingens definition av nyanländ har en tidsaspekt på 36 månader, efter detta är räknas individen inte längre till denna definition. Då flera av informanterna har bott i Sverige mer än 36 månader definieras deras bakgrund i stället som ”utrikesfödd”. I rapportens övriga delar, exempelvis ”tidigare forskning” nämns definitionen ”nyanländ”, då det är detta begrepp som rapporterna använder och utgår från i forskningen.

5 Frågeställningar

1. Hur upplever utrikesfödda individer obligatoriska kunskapstest för uppehållstillstånd?
2. På vilket sätt anser utrikesfödda att samhällskunskapsämnet kan bidra till en ökad integration i det svenska samhället?
3. Hur anser utrikesfödda att ”Sverigekursen” bör utformas för ett så effektivt utfall som möjligt?
4. Hur ser formen för kunskapsinhämtning ut vid ankomst till Sverige?

6 Bakgrund och begreppsförståelse

6.1 Bakgrund

Syftet med följande kapitel är att på en grundläggande nivå redogöra för den svenska integrationsprocessens utformning, samt förklara relevanta begrepp. Inledningsvis följer en redogörelse för begreppen integration och assimilation, samt en redogörelse för begreppens komplexitet. Därefter belyses ansvarsfördelningen för svensk integration samt hur dessa lagar och direktiv implementeras på institutionell nivå. Samhällskunskapsämnet nuvarande betydelse för integrationsprocessen förklaras genom kursen ”samhällsorientering”, antagen av Sveriges riksdag i SFS (2017:584).

6.2 Integration

Från en semantisk synvinkel definieras begreppet: ”*sammanförande av skilda delar till en helhet*”, (SAOB, 2023). I en samhällsvetenskaplig kontext syftar begreppet till att förklara den process där en minoritetsgrupp inkluderas i majoritetssamhället, utan att göra avkall på sin kulturella identitet. Integrationsbegreppet handlar alltså om att sammanföra två delar till en helhet, och på något sätt skapa en tredje dimension där olika kulturella identiteter kan samexistera, (Petersson, 2006:86).

6.3 Assimilation

Enligt SAOB (2023) betyder assimilation ”*ombilda till likhet med förut befintligt material*”. Vilket i en samhällsvetenskaplig kontext betyder att minoritetsgruppen förväntas förändras och anpassa sig till majoritetsnormen, i praktiken ofta genom att göra avkall på sin kulturella identitet. Det handlar alltså om en anpassning (assimilering) till landets värdesystem, (Peterson, 2006).

6.4 Begreppens komplexitet

I arbetet med att definiera begreppet integration och dess innebörd har det visat sig att begreppet är mångdimensionellt, både utifrån begreppsdefinition och vilka värderingar man lägger i begreppet. Denna semantiska komplexitet är något som Södergran (2000;21) menar skapar hinder inom forskningsfältet. Hon menar att begreppet integration saknar en allmänt vedertagen definition, vilket skapar svårigheter vid analyser av integrationsprocesser. Hon menar vidare att i stort sett varje land har en egen definition av begreppet, vilket även skapar svårigheter vid mätning av integrationsmönster och processer.

6.5 Etableringsprogrammet

Den vedertagna svenska definitionen av integration handlar om ”*invandrare och deras barns integration i det svenska samhället [...] utifrån etableringsreformen*” (Vetenskapsrådet 2022:11). Etableringsreformen bygger på vuxna individers möjlighet att etablera sig i det svenska samhället genom två steg, där det första handlar om lärande av det svenska språket, och där steg två åsyftar sysselsättning i någon form, antingen genom praktik eller arbete. Detta görs genom det så kallade ”etableringsprogrammet” som administreras av Arbetsförmedlingen. Det uttalade målet med etableringsprogrammet är enligt Arbetsförmedlingen (2023) att ”*[...] du så snabbt som möjligt ska lära dig svenska, hitta ett jobb och klara din egen försörjning*”. Det institutionella ansvaret är uppdelat mellan statliga myndigheter, kommunala instanser och privata företag. Etableringsprogrammet utformning skiljer sig något åt när det kommer till barn och ungdomar. Här är målsättningen formulerad något annorlunda: ”*lära sig svenska, få betyg i alla ämnen, behörighet till gymnasieskolans nationella program, vara och känna sig inkluderad i sociala sammanhang*”. Ansvaret för detta arbete är svensk skola, fritidshem och civila samhällsorganisationer (Vetenskapsrådet, 2022).

Etableringsreformen trädde i kraft 2010 och reviderades 2017. SFS (2017:584) innehåller direktiv och ansvarsfördelning vars syfte är att stärka nyanländas integration i det svenska samhället. Etableringsreformen riktar sig till individer mellan 20 – 66 år och under rubriken ”ansvariga myndigheter mm” lyfter man särskilt fram tre paragrafer av stor betydelse:

”3 § Arbetsförmedlingen ska samordna etableringsinsatser enligt denna lag och vara stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter.

4 § Länsstyrelserna ska främja samverkan mellan berörda kommuner och myndigheter, företag och organisationer som anordnar aktiviteter för nyanlända.

5 § Varje kommun är skyldig att se till att nyanlända erbjuds samhällsorientering”

Paragraf 5 är särskilt intressant i diskussionen om samhällskunskapsämnets betydelse för svensk integration. Det åligger kommunerna att erbjuda en kurs i ”*samhällsorientering*” för nyanlända, vem som är huvudman för dessa kurser skiljer sig mellan olika kommuner. Länsstyrelserna har tagit fram ett informationsmaterial för nyanlända vid namn ”Information Sverige”, där man beskriver kursen samhällsorientering. Här förklaras att samhällsorientering riktar sig till individer som nyligen erhållit svenskt uppehållstillstånd och är en del av Arbetsförmedlingens etableringsprogram, eller till de som definieras som anhöriginvandrare. Det är den enskilda kommunens ansvar att erbjuda kursen, vars syfte är att *”göra det lättare för dig att komma in i det svenska samhället”*. Kursens specifika utformning skiljer sig åt mellan kommuner och huvudmän, men står på fem grundläggande pelare: de mänskliga rättigheterna, demokrati, rättigheter och skyldigheter, svensk samhällsorganisation och vardagsliv i praktiken. Kursen kan hållas på individens modersmål, och efter genomförd kurs tilldelas ett intyg. (Information Sverige, 2023).

Det som är framträdande i denna insats är att kursen är frivillig, och anmälan till kursen kan uppmuntras och genomföras via Arbetsförmedlingen eller Socialtjänsten. Huruvida ”Sverigekursen” kommer ersätta det som idag kallas för ”samhällsorientering” är inte utrett, och inte heller om utformningen eller innehållet i kursen kommer skilja sig åt, men det som är värt att belysa är att ”Sverigekursen” beskrivs som obligatorisk och ett krav för uppehållstillstånd, medan samhällsorienteringen är frivillig och erbjuds efter beviljat uppehållstillstånd.

7 Metod

7.1 Kvalitativ intervju

Baserat på studiens frågeställningar som syftar till att utforska tankar och upplevelser är en kvalitativ intervjustudie relevant. Esaiasson et al (2017;262) beskriver denna metods effektivitet när man beträder utforskad mark, och på förhand inte har en hög grad av ”överblickbarhet” på temat. Vid en statistisk datainsamling behöver man på goda grunder kategorisera svarsalternativ, vilket är svårt i detta fall, då uppsatsens frågeställningar är tämligen utforskade. Den främsta anledningen till val av kvalitativ intervjumetod handlar om ansatsen att belysa informanternas upplevelser, reflektioner och världsbild med hänsyn till studiens frågeställningar. Den kvalitativa intervjumetoden är mest lämplig utifrån syftet med rapporten. Dalen (2007;11) menar att kvalitativ intervjumetod lämpar sig bäst i undersökningar där man intresserar sig för upplevelsedimensionen hos en specifik grupp. I dessa sammanhang nämns ofta begreppet *livsvärld*, där det kvalitativa angreppssättet åsyftar att belysa och utforska individers upplevelser, tankar och bild av sin livssituation och genom dessa samtal, kunna kasta ljus på dessa individers *livsvärld*, för att i nästa steg kunna applicera dessa upplevelser och livsvärldar på en teoretisk förklaringsmodell. Då tidigare

forskning till stor del handlar om policyanalys utifrån integrationsmässiga diskurser, fyller den kvalitativa intervjuemetoden ytterligare en funktion – att i så stor utsträckning som möjligt framhäva utrikesföddas perspektiv på samhällskunskapens inverkan på integration, vilket kan kopplas till vad Esaiasson et al (2017;262) förklarar som att synliggöra praktiker som tas för givna eller som inte är synliga för inblandade parter.

Studier av kvalitativ karaktär antar ett hermeneutiskt förhållningssätt, vilket av Danermark et al (2018:262) beskrivs som ansatsen att tolka och förstå ett fenomen. Det insamlade materialet i denna studie har angripits från ett hermeneutiskt perspektiv med utgångspunkt från utvalda teorier. En vidare diskussion om studiens validitet utifrån tolkningsaspekten hittas i under rubrik 7.2.6.

7.2 Genomförande

7.2.1 Litteraturoversikt och intervjuguide

I inledningsskedet av detta rapportskrivande gjordes en omfattande litteraturoversikt på temat utbildning och integration, syftet var att skapa mig en helhetsbild av området i form av begreppsdefinitioner, politiska diskurser samt tidigare forskning, för att därefter identifiera en lucka i befintlig forskning som mynnade ut i denna studies centrala frågeställningar. Därefter skapades en intervjuguide vars syfte var att i enlighet med Esaiasson et al (2017;274) strukturera de kommande samtalen i olika teman, detta av två skäl: dels för att säkerställa att intervjufrågorna ger så goda förutsättningar som möjligt att få de svar som studien ämnar att undersöka, dels för att underlätta bearbetningen av det insamlade materialet. Intervjuguiden delades upp i fyra teman: 1. *kartläggning av informantens bakgrund*, 2. *samhällskunskapsämnet och integration*, 3. *kunskaper och förmågor inom ämnet samhällskunskap* och 4. *erfarenheten av tidigare kunskapsinhämtning*. Kategoriseringen av intervjuguiden skapade en tydligare struktur att utgå ifrån i frågeformuleringarna, samt i efterbearbetningen av materialet.

Samtliga intervjuer genomfördes semi strukturerat, vilket skapade möjligheter för följdfrågor och ett mer dynamiskt samtal. Målet med frågeformuleringen var att samtliga frågor skulle vara så enkla som möjligt att förstå, detta för att undvika missförstånd och tidsspill av begreppsförklaring. En del av samtalen handlade om att få reda på informantens syn på ”Sverigekursen”, vilket krävde en kort bakgrundbeskrivning av regeringens förslag.

7.2.2 Intervjuer

Intervjuerna för denna studie har genomförts på två olika vis. Fyra informanter har intervjuats individuellt. Resterande sex informanter har intervjuats i grupper om 3 individer i varje, vid två separata tillfällen. Dessa två tillfällen har varit fysiska möten. Syftet med att dela upp två olika samtalsformer är för att också få en variation i samtalsstrukturen. Fördelen med gruppintervjuer är att informanterna kan diskutera och utbyta erfarenheter med varandra, och på så vis utveckla sina resonemang. Nackdelen kan vara att de påverkas av varandras svar, och därför var det viktigt att studien även skulle innehålla enskilda intervjuer med flertalet informanter. Dessa två intervjuemetoder har krävt två olika intervjuguides, antalet frågor vad tvungna att skalas ner vid gruppintervjun av tidsmässiga skäl för informanterna. Målet var att bibehålla frågor som responderar till studiens centrala frågeställningar även i gruppintervjuerna, detta för att få fram de svar hos informanterna som syftet med studien gör anspråk på. Fördelen med gruppintervju var att en diskussion uppstod, där informanterna fick möjlighet att utbyta tankar och reflektioner på temat, där upplevelsen var att denna diskussion skapade ett dynamiskt samtal, som i sin tur skapade en mångdimensionell och ytterligare

fördjupad bild av informanternas upplevelser. Samtliga intervjuer spelades in med informanternas samtycke, och transkriberades omedelbart efter avslutad intervju. Syftet med en omedelbar transkribering är att så snabbt som möjligt bekantas med det insamlade materialet, och i så hög utsträckning som möjligt kunna återge i skrift vad informanterna uttryckte muntligt, vilket i sin tur ökar validiteten i tolknings och analysarbetet av texten, (Dalen, 2007;69).

7.2.3 Analysarbetet

För att tolka informanternas svar har det i analysarbetet varit nödvändigt att systematisera och kategorisera det insamlade materialet. Då studiens frågeställningar är av olika karaktär har tre olika utgångspunkter beaktats i analysarbetet. För att besvara frågeställning 1 som berör informanternas syn på obligatoriska tester för uppehållstillstånd har informanternas svar kategoriserats i *positiv* och *negativ* syn på dessa tester, samt begreppen *assimilation* och *integration*, för att undersöka om inställningen till obligatoriska kunskapstester för uppehållstillstånd tenderar att korrelera med en integrations eller assimilationsbaserat synsätt. För att besvara frågeställning 2 och 3 används kapitalteorin i form av socialt, kulturellt och symboliskt kapital. Då frågeställning 4 åsyftar att belysa en helt utforskad aspekt, nämligen utrikesföddas syn på utformningen av ”Sverigekursen” har informanternas svar kategoriserats av mig i beståndsdelar som var explicit uttalade av informanterna.

Kategorisering av det insamlade materialet gjorde att bearbetningen blev mer strukturerat och tydligare förankrat till det teoretiska ramverk som studien utgår från, och det var således enklare att utläsa och skapa sig en bild av informanternas svar utifrån studiens frågeställningar. Utmaningen var att förenkla det transkriberade materialets komplexitet till tydligare kategorier. Detta gjordes genom att transkriptionerna skrevs ut i pappersform, och svar med hög relevans för studiens frågeställningar markerades och kommenterades i marginalen. Målet med analysarbetet var inte att kvantifiera informanternas svar, utan att belysa så många perspektiv och berättelser som möjligt. Analysarbetet gjordes genom en systematiserande textanalys, där det transkriberade materialet lästes igenom vid ett flertal tillfällen, för att tydligt kunna lyfta fram mening på ett ”*tematiskt och systematiskt*” sätt, Esaiasson et al (2017:213). Det ska dock nämnas ur en validitetssynpunkt att analysarbetet innehåller tolkningar av mig, vilket problematiseras i avsnitt 4.6.

7.2.4 Urval

I kvalitativ intervjumetod är begreppet ”centralitet” en viktig princip att ha i åtanke i urvalsprocessen. Begreppet syftar till att förklara vikten av att nå de individer som befinner sig i problemformuleringens kärna (Esaiasson et al, 2017;266). I denna studie var urvalet av informanter därför självskrivet – utrikesfödda med erfarenhet av samhällskunskapsämnet. Esaiasson et al (2017;268) refererar till Grant McCracken (1988) som menar att de bästa informanterna är okända för forskaren sedan tidigare, få till antalet och inte ”subjektiva experter”. Urvalet för denna studie har skett genom två olika kanaler, där den första kan problematiseras utifrån tanken att informanterna ska vara okända för forskaren. Fyra av studiens informanter är mina tidigare elever på vuxenutbildningen, vilket bör diskuteras utifrån att bibehålla en vetenskaplig distans till informanten. Det ska dock nämnas att dessa elever har undervisats på distans, vilket är hög grad präglas av anonymitet och låg grad av relationsbyggande, varpå relationen till informanterna var tämligen begränsad vid intervjutillfället. Trots detta bör det nämnas att det finns en risk för vad Esaiasson et al (2017:343) beskriver som socialt önskvärda svar, vilket innefattas av viljan och drivkraften

hos informanten att svara det som de tror förväntas. Detta kan i synnerhet problematiseras utifrån min eventuella auktoritet som deras tidigare lärare. Min upplevelse är att samtalen präglades av ärliga och uppriktiga svar, men ovan nämnda risk med socialt önskvärda svar är viktig att betona, då faktum kvarstår att jag tidigare har undervisat dessa fyra elever.

Den andra kanalen genererade sex ytterligare personer som vid intervjutillfället var för mig helt okända individer. Via en kontakt med en programansvarig för ett introduktionsprogram på en större gymnasieskola i Göteborg fick jag möjligheten att presentera mig och studien under en lektion, i syfte att värva informanter till studien. Klassen bestod av cirka femton elever varav sex visade intressen att delta, varpå två gruppsessioner bokades in och genomfördes. Urvalsprocessen kan delvis beskrivas utifrån begreppet bekvämlighetsurval, där jag valde att intervjua de elever i klassen som visade vilja att delta, med kriteriet att de var utrikesfödda och studerade eller hade studerat ämnet samhällskunskap. Urvalet av informanter har utgått från begreppet centralitet och rekrytering till studien har skett via ett strategiskt urval, där den uppsökande delen av mina informanter har präglats av att hitta en variation av kön, etnisk bakgrund, boendeort och ålder.

7.2.5 Presentation av informanter

Informanterna i denna studie har en bredd utifrån bakgrund, ålder, boendeort samt födelseland. Informanterna i studien har bakgrund från olika länder, bland annat: Pakistan, Indien, Afghanistan, Grekland, Syrien och Bosnien. Den äldsta respondenten är 52 år, och den yngsta 16 år. Informanterna bor i olika delar av Sverige, exempelvis: Göteborg, Örebro och Norrköping. Den informant som har varit bosatt i Sverige längst tid har bott här i 14 år, och den med kortast boendetid 3 år. Urvalet av informanter har alltså ett brett spektrum av personliga egenskaper och bakgrund, men med två saker gemensamt, de är samtliga utrikesfödda och har studerat samhällskunskap på grundläggande eller gymnasial nivå, vilket var ett kriterium i urvalsprocessen.

7.2.6 Studiens validitet och etiska överväganden

Begreppet validitet ämnar förklara i vilken utsträckning det empiriskt insamlade materialet överensstämmer med vad studien teoretiskt utger sig för att undersöka, det handlar om i vilken utsträckning man mäter det man faktiskt ska mäta. I arbetet med studiens insamlade material har validitetsaspekten varit väl närvarande, i synnerhet då temat har en hög abstraktionsnivå, vilket skapar vissa problem i operationaliseringen, (Esaïasson et al, 2017:59). Följande avsnitt kommer på ett transparent och självkritiskt sätt diskutera denna studie ur en validitetssynpunkt.

Målet med studien har varit att utifrån begränsad tid och resurser lyfta fram så många perspektiv som möjligt, och det bör nämnas att studien eftersträvar ingen generaliserbarhet, förslag på studier med högre grad av generaliserbarhet lyfts fram i kapitel 13. Variationsbredden av informanternas bakgrund, ålder, boendeort och kön tenderar dock att vara till studiens fördel, då denna mångfald belyser olikartade livserfarenheter och världsbilder. Det ska dock nämnas att studien är av kvalitativ art, vilket kan diskuteras ur en validitetsaspekt. I samtalen med informanterna har jag i så hög utsträckning som möjligt försökt vara opartisk och i så hög grad som möjligt utgått från intervjuguiden, trots att studien genomfördes semi strukturerat. Syftet med detta var att samtliga informanter skulle få samma frågor, betonade och belysta på ett så likartat sätt som möjligt, vilket kan ses som positivt för undersökningens validitet.

Informanterna i studien ligger på olika språkliga nivåer, men samtliga talar och förstår svenska på ett grundläggande sätt, vilket har varit ett kriterium i urvalsprocessen. Om de språkliga hindren är för stora, finns det en överhängande risk att vi missförstår varandra, vilket hade kunnat vara negativt för studiens trovärdighet och validitet. Trots detta har det funnits en del språkliga barriärer, men jag valde trots detta att inte ta in en extern part i tolkningssyfte. Detta för att så få inblandade parter som möjligt ska ges utrymme att tolka informanternas svar, och riskera att misstolka eller missförstå informanternas tankar och åsikter. Med det sagt, är jag ödmjuk inför faktumet att studiens resultat baseras på min tolkning av informanternas svar, och från den aspekten har jag valt att ha kvar citaten från informanterna, utan att korrigera meningsbyggnad eller språkliga felaktigheter. Som nämnt tidigare har temat en relativt hög abstraktionsnivå, då begrepp som integration och assimilation tenderar att värderas av olika människor på olika sätt, syftet har varit att låta informanterna själva definiera dessa begrepp från sitt perspektiv och världsbild. I diskussioner om "Sverigekursen" har jag varit noggrann med att återge regeringens förslag till samtliga respondenter på ett identisk vis, och utgått från regeringens egen formulering. Detta för att inte återge förslaget på olika sätt, vilket skulle vara ett validitetsproblem.

Under arbetet med denna studie har flera etiska principer tillämpats, principer specificerade inom kvalitativa intervjustudier från Dalen (2007:21). Informanterna har tydligt informerats om studiens syfte och vad deltagandet innebär, i synnerhet från inspelade intervjuer och konfidentialitet. En etisk aspekt som tas upp av Dalen (2007:25) är att hänsyn bör tas till "*svaga och utsatta grupper*". Från denna aspekt har det uppkommit ett dilemma att rikta studien mot en specifik samhällsgrupp, som i detta fall kan betraktas som ett utpekande av en minoritetsgrupp. Dessa överväganden har resulterat i att målet med studien är överordnat de etiska principer som skulle kunna ifrågasättas, med utgångspunkt från Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning: "*Det vore närmast oetiskt att avstå från att bedriva forskning kring faktorer som kan komma att t.ex. förbättra människors hälsa och livsvillkor, undanröja fördomar eller höja människors medvetenhet om hur de på ett rikare sätt kan utnyttja sina egna resurser.*"

8 Tidigare forskning

8.1 Utbildning och integration i Sverige

Vetenskapsrådet (2022) sammanfattar forskningsläget om integration och utbildning i sin rapport, och kommer fram till flera slutsatser som visar på att vidare forskning och studier behövs för att maximera utbildningens positiva inverkan på integrationen. Här menar man att forskarna i låg utsträckning presenterar åtgärder för utbildningsväsendet att i högre grad bidra till integration av nyanlända. Det man i aktuell forskning lyfter upp är det fria skolvalet är problematiskt, och spär på skolegregationen, samt att man återkommer till strukturella problem som står utanför utbildningsväsendet, exempelvis boendesegregation och bristande språkkunskaper hos de nyanlända, i kombination med en omfattande migration på kort tid. I brist på vägledande forskning skapar kommuner egna strategier, vilket i flera studier inte visats framgångsrika. Bristen på forskning skapar också en vilshet bland beslutsfattare kring vilka utbildningspolitiska åtgärder som är mest effektiva för att främja integration. Det första steget för många nyanlända är kommunernas mottagningsenheter, där målet är att kartlägga individens utbildningsbakgrund och språkkunskaper, för att sedan placera individen

i en lämplig läromiljö. Lund (2021) har genom intervjuer med anställda på en kommunal mottagningsenhet vid namn *”Uppstart”* kommit fram till några viktiga framgångsfaktorer för en lyckad verksamhet, där nämns bland annat: tydlig och korrekt information om det svenska utbildningssystemet, ett ökat fokus på att identifiera individens kunskaper och styrkor, och använda dessa förmågor och styrkor för att skapa en framtidstro hos eleven. Rapporten lyfter också fram aspekter som verksamheten anser vara negativa och kontraproduktiva, vilket bland annat beskrivs som: *”nedtoning av inslag som riskerar att eleverna känner sig testade, bedömda och värderade och därigenom minska elevernas och vårdnadshavarnas otrygghet; medvetenhet om maktasymmetrier mellan kartläggare och de nyanlända och deras vårdnadshavare”* (Lund, 2021). Kartläggning av elevers kunskaper och bidraget till en ökad upplevd integration är enligt Vetenskapsrådet (2022) utforskat. Det finns alltså flera frågetecken kring hur denna kartläggningsverksamhet egentligen påverkar individens upplevda integration, och utbildningsframgångar.

Aytar (2007) har genom fallstudier och kvalitativa intervjuer undersökt *interetniska* relationer i Sverige, alltså hur samhällets organisation och det sociala samspelet mellan utrikes och inrikesfödda ser ut och upplevs. I synnerhet undersöks hur relationer mellan etniska svenskar och utrikesfödda på ett organisatoriskt plan möjliggörs. Studien utgår alltså från att sociala relationer mellan etniska grupper är en förutsättning för en lyckad integration, och undersöker i vilken utsträckning man skapar dessa relationer med ömsesidig respekt och förståelse för varandras olikheter, baserat på bakgrund. Slutsatsen i denna avhandling är att integrationsprocessen inte bör vara enkelriktad, vilket synen på integration ofta är. Aytar (2007) belyser att integrationspolitik ofta utgår från att en grupp ska integreras, och objektet för integrationen är minoritetsbefolkningen. Ansvar för en framgångsrik integration bygger alltså på en drivkraft från både objekt och subjekt i integrationsprocessen, denna slutsats korrelerar med (Kamali; SOU 2006:73, 2006) som också menar att uppdelningen av ”vi och dem” tenderar att motarbeta sitt syfte i skapandet av integrationsstärkande åtgärder. Erikson & Osman (2003) har i studien *”folkbildning och integration”* använt ett kvalitativt angreppssätt på frågan om utbildning och integration. I en intervjustudie har de undersökt studieförbundens betydelse för individers integration i Sverige. En slutsats man kommer fram till i studien är att utbildningens bidrag till integration i stor utsträckning verkar handla om den sociala plattform som utbildningen ofta skapar. Upplevelsen hos respondenterna är att studieförbundens fysiska plats är av stor betydelse, då det skapas ett forum och en plats för social interaktion, som har en stor betydelse för en hög upplevd känsla av integration till det svenska samhället. I studien framkommer även att en förutsättning för den sociala interaktionens positiva inverkan på graden av integration kräver att mötet sker på lika villkor från samtliga parter, vilket respondenterna menar inte alltid är fallet. Flera av respondenterna i studien av Erikson & Osman (2003), beskriver sig själva som socialt exkluderade i flera hänseenden, och efterfrågar en ömsesidig respekt i mötet med myndigheter och studieförbund. Respondenterna i studien pekar på en maktobalans i den sociala interaktionen mellan utrikesfödda och företrädare för majoritetsbefolkningen. Problemet som beskrivs är att den förstnämnda gruppen underordnar sig majoritetsbefolkningens livsåskådning, och tolkningen är att de ska ”lära sig” svenska värderingar och hur det svenska samhället fungerar, utan något ömsesidigt kulturellt utbyte.

8.2 Samhällskunskapsämnets centrala styrdokument

Samhällskunskapsämnet karaktäriseras genom att vara tvärvetenskapligt, och står alltså på flera ben inom olika discipliner, exempelvis: sociologi, ekonomi, geografi och historia. Att ämnet är tvärvetenskapligt gör ämnet mångfacetterat och utgör en bred grund för förståelse och tolkning av olika samhällsfenomen och problem. Skolverket (2023) definierar samhällskunskapsämnet på följande vis:

”Eleverna ska ges möjlighet att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt till samhällsfrågor och en förståelse av det vetenskapliga arbetet med samhällsfrågor. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen.” (Skolverket, 2023).

I denna beskrivning finns det en mening som är värd att belysa lite extra från en integrationssynpunkt: *”undervisningen ska bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet”*. Definitionen av *”aktivt deltagande i samhället”* är inget som förklaras vidare i Skolverkets ämnesbeskrivning, det skulle kunna handla om allt från politiskt, socialt eller arbetsmarknadsmässigt deltagande. Det går däremot att dra paralleller till begreppet integration, där ett aktivt deltagande i samhället kan utgöra en viktig beståndsdel av integrationsprocessen, och där samhällskunskapsämnet fyller en central och viktig funktion.

9 Teoretisk tolkningsram

Följande del av uppsatsen redogör för vilka teorier denna studie har som utgångspunkt, och vilken teoretisk tolkningsram som ligger som grund för det insamlade materialet. Med integrationsbegreppets komplexitet i åtanke, var det nödvändigt i denna studie att ha en teoretisk utgångspunkt, både i operationaliseringen av studie, samt i tolkningen av det insamlade materialet. Den teoretiska utgångspunkten för studien är Pierre Bourdieus kapitalteori och begreppet social mobilitet, vilket följande avsnitt går in på närmare. Med studies syfte i åtanke har även den teoretiska tolkningsramen avgränsats gällande kapitalteorin, där ekonomiskt kapital valts att lämnas utanför, då studien inte åsyftar att på något sätt undersöka informanternas syn på samhällskunskapsämnet som förstärkare av ekonomiskt kapital. Studiens syfte korrelerar i betydligt högre utsträckning med kulturellt, socialt och symboliskt kapital, och den teoretiska tolkningsramen utgår från dessa tre former av kapital.

9.1 Social mobilitet

Begreppet *social mobilitet* är nära besläktat med begreppet integration. Begreppet åsyftar till att förklara en individs förflyttning mellan samhällsklasser. Inom diskursen *social mobilitet* skiljer man på *vertikal* och *horisontell* förflyttning. Den vertikala förflyttningen bygger på en individs socioekonomiska tillgång, där individer som exempelvis ökar sin inkomst eller status gör en uppåtriktad vertikal förflyttning. Då social mobilitet, inte endast handlar om inkomst kompletteras teorin med horisontell förflyttning, som åsyftar att förklara individens förflyttning baserat på förflyttning inom arbetsmarknad eller boendeort. Den sociala mobiliteten som avgör en individs samhällsposition bygger alltså på dessa två olika former av förflyttningar, som i många fall sker i kombination. I praktiken innebär detta att en individ som gör en horisontell förflyttning i form av ett

karriärsbyte, också ökar sin inkomst och tenderar att flytta till ett mer välrenommerat bostadsområde. Genom att studera ett samhälles grad av social mobilitet, kan man också säga något om samhällets grad av öppenhet och medborgarnas förutsättningar att förverkliga sig själva, vilket gör frågan om social mobilitet till en i allra högsta grad politisk fråga, (Giddens & Sutton, 2013).

9.2 Pierre Bourdieu och kapitalteorin

Historiskt har man inom sociologin utgått från att individens ekonomiska tillgångar är det som avgör dess klassposition. En syn som Pierre Bourdieus teorier har kompletterat, där han menar att en individs sociala position inte bara utmärks av det ekonomiska kapitalet, utan också i form av kulturellt, socialt och symboliskt kapital. Bourdieus kapitalteori står på fyra ben: kulturellt, socialt, ekonomiskt och symboliskt kapital. Följande avsnitt ämnar förklara socialt, kulturellt och symboliskt kapital, enligt Pierre Bourdieu.

9.2.1 Socialt kapital

Det sociala kapitalet handlar om det sociala nätverk som finns runt en individ. Det sociala nätverket kan utgöras av flera olika typer av relationer, men ofta benämns vänskapsrelationer och familjrelationer som vanliga exempel på socialt kapital. Pierre Bourdieu beskriver det sociala kapitalet i sin bok *"forms of capital"* (1986) på följande vis:

Social capital is the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possessions of durable network of more or less institutionalized relationships of mutual acquaintance and recognition – or in other words, to membership in a group – which provides each of its members with the backing of the collectivity-owned capital, a "credential" which entitles them to credit, in the various senses of the world (Bourdieu, 1986;248-249).

En individs sociala kapital bör alltså betraktas som en användbar och viktig resurs. Sociala kontakter som präglas av varaktighet och ömsesidighet kan skapa en uppbackning mellan individer som utökar en individs förutsättningar i livet. Sammanfattningsvis menar alltså Bourdieu att mängden socialt kapital, i form av vänner, familj och bekanta är en viktig beståndsdel för en individs utveckling och en avgörande faktor för vilken klassposition man innehar.

9.2.2 Kulturellt kapital

Bourdieu menar att människor har en stor vilja att differentiera sig från varandra, för att markera sin klassposition. Detta görs inte endast i form av ekonomiska tillgångar, utan också inom formen av kulturellt kapital, (Giddens & Sutton, 2013). Det kulturella kapitalet förklarar en individs grad av utbildning, vanor av kulturell karaktär samt livsstil exempelvis i form av fritidsaktiviteter och övriga kulturella uttryck. Broady (1998) beskriver Bourdieus syn på kulturellt kapital, som en individs förmåga att tala och röra sig i olika samhälleliga sammanhang, vilket man lyckas med genom att ha möjlighet att avkoda kulturella referensramar. Han hänvisar till det franska uttrycket *"culture générale"* som lyfter fram en persons språkliga förmåga att uttrycka sig i diverse sociala sammanhang, för att på så vis markera och stärka sin sociala status. En annan viktig aspekt av det kulturella kapitalet är individens kunskapsmängd, där man genom faktiska

kunskaper om samhället kan orientera sig i sociala och kulturella sammanhang, och markera sin position genom en hög kunskapsnivå. Det kulturella kapitalet är ett flerdimensionellt begrepp, som inrymmer både yrkesmässiga titlar, kunskaper om samhället, och förmågan att kunna orientera sig och föra sig i olika rumsliga kontexter. Det kulturella kapitalet som värde mätares är avhängt av vilken samhällslik kontext som individer befinner sig i:

”Kulturellt kapital är den form av symboliskt kapital som dominerar i samhällen där skrivkonsten och utbildningssystemen vunnit utbredning” (Broady, 1998:41)

I ett västerländskt perspektiv där utbildningssystemet är en fundamental del av samhället, tenderar alltså det kulturella kapitalet att ha en stor betydelse för en individs samhällsposition enligt Bourdieus kapitalteori.

9.2.3 Symboliskt kapital

Det symboliska kapitalet är en fundamental del av Bourdieus kapitalteori, och syftar till att förklara det som av utomstående har betydelse eller värde. Broady (1998:44) hänvisar till Bourdieu (1972:238) som använder begreppet *”credit”* för att förklara innebörden av det symboliska kapitalet.

”Det symboliska kapitalet är en kredit, i ordets vidaste mening, det vill säga ett slags förskott som gruppen, och enbart den, kan bevilja dem som skänker den mest av materiella och symboliska garantier”, (Broady, 1998:44).

Det symboliska kapitalet är genom denna definition en materiell eller immateriell tillgång, eller en inneboende egenskap som tillskrivs ett värde från det subjekt som betraktar objektet. Genom denna definition av det symboliska kapitalet, kan man förenklat säga att de övriga kapitalen skapar förutsättningar för ett högt symboliskt kapital. En individ med ett högt kulturellt kapital i form av förmågan att föra sig i sociala sammanhang, eller med en välrenommerad yrkestitel kan alltså definieras som en individ med ett högt symboliskt kapital om omvärlden betraktar dessa tillgångar som åtråvärda.

10 Resultat

Följande avsnitt ämnar redogöra för den empiri som framträtt i denna undersökning. Resultatet presenteras utifrån studiens frågeställningar, och i nästkommande del tolkas resultaten genom den teoretiska tolkningsram som förklarats i avsnitt 7. Resultatet presenteras i fyra separata delar: Synen på obligatoriska kunskapstester, utformningen av *”sverigekursen”*, samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg och formen för kunskapsinhämtning.

10.1 Synen på obligatoriska kunskapstester

Informanternas åsikter om obligatoriska kunskapstester som ett krav för uppehållstillstånd är tudelade. Det framträder två olika sätt att se på förslaget, där den ena är mer positiv, och den andra mer kritisk. Informant 1, beskriver sin syn på Sverigekursen på följande sätt:

” [...] Man blir typ stressad att jag måste lära mig de här sakerna, ibland det går med tiden att lära sig, man måste inte ge dom prov för att bli mer stressade, ge dem lite tid... några år, du kan inte bara säga ”du ska lära dig nu”. Man kan inte lära sig ett annat samhälle och ett annan kultur med ett test...”

Informant 1 ställer sig kritisk till hårdare krav i form av kunskapstest för uppehållstillstånd, och menar att ett test inte per automatik leder till en högre grad av förståelse för samhället och andra kulturer. Informant 2 utvecklar det kritiska resonemanget kring förslaget ”Sverigekursen”:

”Jag håller inte med att man måste ha prov på samhället. Vi kommer från olika kulturer och länder, som inte gäller i Sverige. Hur ska man veta att det här gäller i Sverige, jag visste inte någonting om Sverige när jag kom hit, nu när jag läst i tre år, jag vet lite mer. Det är krig, de måste komma hit för att rädda sitt liv, då kan man inte säga att ni ska ha ett prov i samhälle”.

Informant 3 ger en betydligt mer positiv syn av obligatoriska kunskapstester som ett krav på uppehållstillstånd, och menar att tester i både samhällskunskap och svenska är av stor vikt för en lyckad integration i det svenska samhället.

”Om det finns person som inte visar intresse, att den här personen inte vill lära sig om svenska samhället, han vill inte följa reglerna, inte göra någonting, [...] om du kommer utomlands kan du inte förändra lagarna som ett land har, det måste man följa... det gäller för alla länder, man kan inte komma till Pakistan och ändra lagar och religion bara för att du vill... det är jätteviktigt.”

I citaten ovan framträder en relativt polariserad bild av kunskapstester som krav för uppehållstillstånd. Informanternas resonemang nyanseras något i diskussionen om hur kursen skulle kunna utformas om den skulle vinna laga kraft.

10.2 Utformning av Sverigekursen

I samtal med informanterna framträder fem beståndsdelar som anses vara viktiga i utformningen av ”Sverigekursen” för att ge bästa möjliga utfall.

1. Tidsaspekten

Informanterna menar att tidsaspekten för kursen är avgörande för utfallet. För att undvika en för stor press på de nyanlända så bör man ha minst 6, 12 eller 24 månader på sig att genomföra kursen. (tidsaspekten skiljer sig åt mellan respondenter).

2. Språket

Kursen i samhällskunskap ska vara möjlig att genomföra utan omfattande kunskaper i det svenska språket. Det ska alltså vara möjligt att undervisas och examineras i kursen på sitt modersmål, men där samhällsvetenskapliga begrepp bör förmedlas på svenska.

3. Flera försök

Om en individ inte klarar av testet, ska det vara möjligt att få flera chanser. Informanterna menar att det är av stor betydelse att testet ska få göras flera gånger

för att dels minska pressen på den nyanlände, dels för att alla individer har olika lätt att lära sig.

4. Anpassning

Den fjärde och sista beståndsdelan handlar om möjligheten för individanpassad undervisning, i synnerhet sett till ålder. Informanterna menar att äldre människor som länge levt i en annan kultur behöver längre tid på sig, och lägre ställda krav på examinationen. Yngre individer har lättare att lära, och därför kan kraven vara högre. De menar även att anpassning av studietakt bör ske anpassad efter individens livssituation, vid exempelvis andra studier eller arbete.

5. Undervisning på fysisk plats

Informanterna menar att den sociala interaktionen är av stor betydelse för inläring och för utfallet av en sådan kurs. De menar därför att utbildningen bör ske i form av lärarledda lektioner i ett fysiskt klassrum, innan en eventuell examination.

10.3 Samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg

Informanterna i studien beskriver flera aspekter av samhällskunskapsämnets betydelse för en ökad upplevd integration, där man menar att en ökad kunskap om landet bidrar till en högre grad av upplevd integration. Vilken kunskap och i vilka sammanhang den är viktig är däremot tudelad. Informant 5 beskriver samhällskunskapens betydelse för politiskt deltagande:

”Samhällskunskapen kan bidra med att göra folk lite mer demokratiska, när jag gick på min gamla skola, då kom alla partier dit. Några säger att de ska sänka priset på bensin, några ska sänka skatter, det är intressant.”

I intervjuerna framträder flera kunskaper som anses vara viktiga, men där alla övriga kunskaper överskuggas av språkets betydelse. Samtliga respondenter hävdar att språket är av största vikt, för att komma in i det svenska samhället. Gällande samhällskunskapsämnets betydelse menar de att svenska lagar och regler nämns som det i särklass viktigaste, men det nämns också bland annat svensk historia.

Informant 3 jämför med sitt hemland Grekland, där kraven för uppehållstillstånd är kravbaserat, och där kunskaper om landets historia är viktig.

”För i mitt land, i Grekland, för att få ett grekiskt pass, de som är äldre måste klara en kurs och klara ett prov, men de måste läsa en hel bok om Greklands historia. Det är jättebra om Sverige också gör det, så de som kommer hit kan adaptera sig till det svenska samhället, och inte bara få svenskt pass och inte få vara med.”

Det svenska styrelseskicket nämns också, där kunskapen om det demokratiska systemet är viktigt, bland annat: riksdag, regering och svenska myndigheter. På frågan varför detta är viktigt, nämner flera informanter att kunskap är viktig att ha i det sociala samspelet med andra människor. På frågan: *”Är det viktigt att veta vad den svenska kungen heter?”* svarar informant 10 följande:

”Nej det är inte viktigt, men det är bra information att ha. Om du sitter någonstans med sina kompisar, och de pratar om samhället behöver du kunskap. Men det är viktigt att veta vem som är statsminister, när jag var ny i Sverige och någon frågade och jag var helt tyst.”

Det framträder en bild hos informanterna att viss kunskap om samhället är av betydelse för en lyckad integrationsprocess. Det framkommer att olika delar av samhällskunskapsämnet fyller en viktig funktion, där svenska lagar, kunskaper om styrelseskick och svensk historia lyfts upp som viktiga beståndsdelar. En viktig aspekt som framkommit i intervjuerna med informanterna är deras syn på integration i hög grad präglas av en förståelse och utövning av samhällets kulturella värden och normer, det handlar alltså inte bara om faktabaserade kunskaper om Sverige och det svenska samhället. Informant 6 beskriver sin syn på kunskaper om Sverige och dess korrelation med en hög upplevd integration:

"[...] Du måste känna dig nära landet som du bor i, religioner, och att ha samma kunskap som de andra Sveriges elever har, följa samma regler, samma traditioner, följa samma kultur"

Ovan citat exemplifierar kopplingen mellan förståelsen av kulturella värden och möjligheten att känna sig som en del av det svenska samhället. Hur informanterna tillförskaffar sig denna kulturella och normbaserade kunskap och förmågor går isär, somliga menar att detta är något som går att studera sig till via ämnet samhällskunskap, och somliga hävdar att detta endast kan ske genom social interaktion med majoritetsbefolkningen.

10.4 Formen för kunskapsinhämtning

Informanterna i denna studie ger en entydig bild av att kunskaper om det svenska samhället är viktigt för integrationsprocessen. Vilken typ av kunskap är något tudelad, likaså synen på att uppvisandet av dessa kunskaper ska vara obligatoriska för uppehållstillstånd. Det som förenar samtliga informanter är deras syn på att utbildningsväsendet och obligatoriska test inte är det mest effektiva sättet för en hög grad av upplevd integration. Samtliga informanter menar att källan till kunskap om Sverige och det svenska samhället, allra bäst och mest effektivt sker via sociala kontakter. Informanterna beskriver sociala kontakter med den svenska majoritetsbefolkningen som nödvändig för en lyckad integration, och menar att detta är av större betydelse än kunskapen i sig. I samtalet med studiens informanter hamnade diskussionen om kunskapens betydelse i skymundan, och i stället framträder en tydlig bild av att det är via sociala kontakter, interaktion med svenska människor och svenska myndigheter som är den viktigaste beståndsdel i integrationsprocessen. Att tillförskaffa sig kunskap om det svenska samhället är alltså viktigt, men informanterna menar att detta sker mest effektivt genom social interaktion. Flera informanter nämner kommunernas satsning i form av "språkvänner" som en fundamental del av deras egen integrationsprocess. När kommunerna skapar mötesplatser där nyanlända och etniska svenskar kan mötas, skapas sociala relationer, som är av stor betydelse enligt flera informanter. Dessa sociala relationers funktion beskrivs av informanterna från två olika perspektiv, dels utifrån kunskapsinhämtning om det svenska samhället, dels utifrån att etablera en kontakt och känslan av samhörighet med majoritetssamhället. Informant 4 beskriver den sociala interaktionens betydelse:

"Alltså...[...] jag tycker att det är viktigt absolut, att man får kunskap för det blir en del, men det är inte bara kunskap som gäller för att bli en del, man behöver kanske ha svenska vänner, om man har vänner det blir jättejättebra. Att man har en svensk vän, kunskapen är viktig, men det räcker inte. [...] det är det viktigaste, det är det verkligen, det viktigaste, att lära känna människor, det kommer öppna många dörrar, om man kan gå runt, gå till caféer och prata med andra, man kan gå dit och dit och dit, lära känna området hur samhället fungerar alltså, man kan höra många saker från olika vänner, sociala relationer är det viktigaste..."

Denna sociala interaktion och relationsbyggande utgör alltså en fundamental byggsten i integrationsprocessen enligt studiens informanter. Det är inte bara genom kunskapsinhämtning om hur Sverige fungerar utifrån samhällsvetenskapliga aspekter, utan sociala relationer bidrar också till en ökad förståelse för vad som särpräglar svensk kultur och normer, något som flera informanter menar är svårt att läsa sig till. I stället sker denna mikrointegration i samtal och umgänge med människor i majoritetsbefolkningen. Informanterna menar att detta kan ske både i formella sammanhang, exempelvis språkcaféer på kommunens initiativ, och i mer informella sammanhang. Svenska myndigheter och institutioner bär ett stort ansvar för att skapa sociala forum som möjliggör mötet mellan inrikes och utrikesfödda. Ett synsätt som delas och uttrycks av informant 8 på följande sätt:

”Att man anmäler sig för att få en svensk vän, jag har gjort det verkligen i Stockholm där jag bodde först, jag har träffat två familjer, och dom besökte oss många gånger och vi besökte dom, och sen i Östersund jag anmälde mig på kommunhemsida, har träffat en person på det sättet, men att få vänner på normalt sätt på gatan var svårt.

11 Resultatdiskussion

Förslaget om obligatorisk samhällskunskap upplevs av informanterna både som positivt och negativt. De informanter som i högre grad är positivt inställda till obligatoriska kunskapsstest har en argumentation som i större utsträckning går att koppla till assimilation än de informanter som är mer negativt inställda till förslaget. Argumentationen hos de som är positivt inställda präglas av fokus på anpassning till majoritetsbefolkningen i form av språk, kunskaper och kulturella värden och normer. De informanter som är mindre positivt inställda till obligatoriska kunskapskrav för nyanlända, talar i större utsträckning om integration som ett givande och tagande mellan majoritet och minoritetsbefolkningen, och motiverar detta utifrån individens rätt att bibehålla sin kulturella identitet.

Studiens informanter menar att samhällskunskapsämnet fyller en funktion i integrationsprocessen, de belyser några centrala kunskaper om Sverige och det svenska samhället som en förutsättning för att kunna integreras. Det verkar alltså finnas tendenser som visar att samhällskunskapsämnet kan fungera som en kapitalförstärkare utifrån Pierre Bourdieus kapitalteori. Det kulturella kapitalet handlar enligt Broady (1998:46) om en individs förmåga att tolka och förstå kulturella referenser inom en specifik kontext, samt att genom kunskap kunna orientera sig i sociala och kulturella sammanhang, och på så vis markera sin samhällsposition. Informanterna beskriver att kunskap om det svenska samhället är viktigt för att förstå och kunna orientera sig i olika samhällsrumsliga kontexter, i synnerhet sociala sammanhang. En tydlig koppling mellan kunskap om Sverige och kulturellt kapitalförstärkande framgår i följande citat av informant 8:

”[...] Du sitter någonstans med sina kompisar, och de pratar om samhället behöver du kunskap. Men det är viktigt att veta vem som är statsminister, när jag var ny i Sverige och någon frågade och jag var helt tyst.”

Det som går att utläsa från ovan citat är hur individens brist på kunskaper om det svenska samhället indikerar på ett lågt kulturellt kapital, vilket av informanten beskrivs som ett misslyckande och ett tecken på en svag integrering i det svenska samhället. Flertalet informanter menar att kulturella referenser och en förståelse för samhällets normer och kulturella uttryck är av stor betydelse för en hög grad av upplevd integration. Det handlar

således inte bara om det kulturella kapitalet i form av kunskaper, utan också underförstådda och subtila sätt i hur man uttrycker sig och för sig i sociala sammanhang. Ovan citat kan relateras till det symboliska kapitalet, då det går att utläsa att informanten tillskrivs ett värde genom utomståendes syn på hans brist på kulturellt kapital. I detta fall handlar det om faktisk kunskap vem som var Sveriges statsminister, en kunskap som i sammanhanget betraktas som åtråvärd och där okunskapen enligt informanten blottade ett lågt kulturellt och symboliskt kapital.

I diskussion om vilka kunskaper som är viktiga för att integreras i det svenska samhället berättar informant 7 följande:

”Det gör inget om alltså, det finns ett parti som heter Moderaterna, Sverigedemokraterna, men det gör inget för oss, det är inte viktigt, det är aldrig viktigt alltså att vi vet det, vad är partier eller vilka partier är här, och hur de tänker, i stället vi kan kanske utnyttja hur man bygger relationer, eller kanske tipsa om en svensk serie eller tv, särskilt om man är ny, man får inte delta och inte rösta, så man behöver inte veta alla partier som finns.”

Det som beskrivs går att koppla till den andra aspekten av kulturellt kapital, alltså där kulturella referenser spelar en central roll. Samma informant beskriver kunskapen om *”personer som är berömda”* som en viktig del av kunskapsinhämtningen. När denna kunskap ska komma till användning uttrycks inte explicit, utan kan kopplas både till sociala sammanhang där kulturella referensramar är av betydelse, och till det inneboende behovet av att känna till landets kultur.

Det som tydligt framgår i intervjuerna med informanterna är hur stor betydelse sociala kontakter och social interaktion har för integrationsprocessen. Det som lyfts fram är att informanternas erfarenheter av att vara nya i Sverige, och hur de tillförskaffade sig samhällsinformation i hög grad kom från sociala kontakter som förklarade hur samhället fungerade, vilka statliga myndigheter som ansvarar för vad, samt sociala kontacters betydelse för förståelse för svensk kultur och normer. Det beskrivs exempelvis att skolan som fysisk plats spelar en stor roll för stärkande individens sociala kontaktnät, vilket kan härledas till en förstärkning av det sociala kapital som Bourdieu talar om. Enligt informanterna är sociala kontakter den i särklass viktigaste aspekten för en lyckad integration och kunskapsinhämtning om det svenska samhället, vilket utifrån kapitalteorin går att tolkas som att ett socialt kapital på många sätt är en förutsättning för ett förstärkande av det kulturella kapitalet. Det går därför att uttolka från informanternas svar att bristen på sociala relationer skapar höga trösklar till det svenska samhället, och där sociala mötesplatser som låter utrikes och inrikes individer mötas bidrar till integrationsprocessen, vilket enligt informanterna har en större betydelse än kunskapsinhämtning som sker via utbildningssektorer. Sociala relationers betydelse för integrationsprocessen speglas också i informanternas syn på utformningen av *”Sverigekursen”*, där en av beståndsdelarna som lyfts fram är undervisning i ett fysiskt klassrum, den rumsliga aspekten av undervisningen sammankopplas med förstärkning av individens sociala kapital, vilket förstärker det sociala kontextens betydelse för integrationsprocessen, och utbildningens betydelse för detta.

Informanternas svar präglas i synnerhet om kulturella referensramar, värderingar och normer som existerar i det svenska samhället som bäst förmedlas via sociala kontakter, men där även handfasta faktakunskaper om hur landet fungerar kan förmedlas på andra sätt än bara via utbildningsväsendet. I en diskussion om utbildning eller sociala kontakter säger informant 1 följande:

"[...] relationen med personer eller med människor är lättare, när man kommer till Sverige då först man träffar människor, och man kan prata med dom, dricka en kaffe med dom, och förstår dom... men de här kraven där man måste veta allt, om det blir obligatoriskt, då är det... liksom, någonting som man måste göra, då tänker man hela tiden, då tänker man att man måste göra det här, det blir kaos, man tänker hela tiden att jag måste få godkänt på den här kursen, men relationen är lättare..."

Det som går att uttolka av följande citat är att obligatoriska kunskapstester medför en hög press, och att sociala kontakter är mer lustfyllt, och därför också mer effektivt sätt att integreras, och där informella sociala forum är av stor vikt för att förstå svensk kultur och tillförskaffa sig kunskaper om det svenska samhället.

Det insamlade materialet i denna studie korrelerar och kompletterar tidigare forskning. Synen på obligatoriska tester för uppehållstillstånd är tudelat, där både positiva och negativa synpunkter samexisterar. Lund (2021) belyser maktasymmetrier och utlösande stressfaktorer vid kartläggning av nyanländas kunskaper och förmågor, vilket delvis korrelerar med informanternas syn i denna studie. Det som dock framträder i denna studie är en något mer nyanserad bild av obligatoriska tester, där en positiv inställning korrelerar med ett assimilationsbaserat synsätt, och en negativ syn med en integrationsbaserad retorik. En central aspekt som tydligt framträder i samtal med informanterna är det sociala kapitalets betydelse för integrationsprocessen. Svenska institutioner och myndigheters ansvar att skapa sociala forum och mötesplatser är av stor vikt, vilket korrelerar med Eriksson & Osman (2003) och Aytar (2007). I denna studie exemplifieras detta i två nya synsätt – dels utifrån att "Sverigekursen" bör ske i ett fysiskt klassrum med goda möjligheter till social interaktion med andra människor, dels utifrån att sociala relationer betraktas som överordnade faktiska samhällskunskaper, och där samhällets ansvar att tillgodose och skapa dessa sociala plattformar är av stor vikt för en lyckad integration till det svenska samhället.

12 Slutsats

Studien visar att samhällskunskapsämnet kan fungera som kapitalförstärkare, genom socialt och kulturellt kapital. Kunskaper om det svenska samhället utifrån politiska, historiska och kulturella värden bidrar till en ökad upplevelse av integrering till majoritetsbefolkningen, och dessa kunskaper anses viktiga hos informanterna. En del av stärkandet av det kulturella kapitalet går via ett existerande socialt kapital, då förmedling av kulturella normer och värden enligt informanterna bäst uppnås genom sociala relationer. Utbildningsväsendet i allmänhet och "Sverigekursen" i synnerhet bör alltså inte endast bistå med faktakunskaper, utan också vara ett forum för social interaktion i form av fysisk klassrumsundervisning. Sociala kontakter har också en stor betydelse utifrån informanternas erfarenheter av att vara nyanländ, då förskaffning av viktig samhällsinformation i hög grad sker via relationella kanaler. Synen på obligatoriska tester för uppehållstillstånd är tudelat, där de som är positivt inställda tenderar att anta ett mer assimilationsbaserat synsätt än de som är negativa. Denna studie skulle kunna användas som ett kompletterande underlag för utformningen av "Sverigekursen" då mottagarnas syn på utformning lyfts fram, där flera viktiga beståndsdelar bör tas i beaktning för att i så hög grad som möjligt låta "Sverigekursen" uppfylla sitt integrationsstärkande syfte. Till sist är det värt att poängtera att utformningen av "Sverigekursen" inte endast bör utgå från remissinstanser och uttalanden från sakkunniga, utan också vända frågan och låta mottagare av ett sådant lagförslag komma till tals, vilket denna studie är ett bidrag till.

13 Förslag på vidare forskning

Denna studie har genom ett kvalitativt förhållningssätt undersökt utrikesföddas upplevelse av samhällskunskapsämnet som integrationsverktyg. Då studien är av kvalitativ art är resultatet inte generaliserbart. En kvantitativ studie som undersöker vilka specifika kunskaper som utrikesfödda anser vara centrala för att integreras hade kompletterat denna studie på ett intressant vis. Ett exempel skulle vara en kvalitativ enkätundersökning där respondenterna på en skala får svara på vilka kunskaper de anser vara av hög respektive låg relevans för en ökad upplevd integration. Dessa resultat skulle i högre grad vara generaliserbara, och på så vis även ett starkt underlag för framtida utformning av ”Sverigekursens” innehåll och tematik. Huruvida ”Sverigekursen” kommer sjasättas eller inte är i skrivande stund inte bestämt. Om lagförslaget går igenom och policyn implementeras är det också relevant för framtida forskning att utvärdera utfallet utifrån det integrationsstärkande syftet. I detta scenario bör det vara av yttersta vikt att i denna forskning även belysa mottagarnas syn på kursens effekt på upplevd integration till det svenska samhället.

14 Referenslista

Arbetsförmedlingen (2023) *Etableringsprogrammet*. Hämtad 2023-04-27 från: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/extra-stod/stod-a-o/etableringsprogrammet>

Aytar, O. (2007). *Mångfaldens organisering: om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007. Stockholm

Broady, D (1998). *Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg*. Skeptronhäften / Skeptron occasional papers nr 15. Hämtad 2023-04-24 från: <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:328806/FULLTEXT01.pdf>

Bourdieu, P. (2021). *Forms of capital*. Cambridge, UK: Polity Press.

Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. (2., utök. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.

Danermark, B., Ekström, M. & Karlsson, J.C. (2018). *Att förklara samhället*. (Tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur

Eriksson, L och Osman, A. SOU (2003:108). *Folkbildning och integration*. Hämtad 2023-04-19 från: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:253371/FULLTEXT01.pdf>

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A.E. & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (Femte upplagan). Stockholm: Wolters Kluwer.

Giddens, A. & Sutton, P.W. (2020). *Sociologi*. (Sjätte upplagan / fackgranskning och svensk bearbetning: Thomas Johansson). Lund: Studentlitteratur.

Information Sverige. Länsstyrelserna (2023) *Om Sverige - ett material för samhällsorientering*. Hämtad: 2023-04-27 från:
<https://www.informationsverige.se/sv/om-sverige/samhallsorientering-om-sverige.html>

Kamali, M (2006) Den segregerade integrationen: Om social sammanhållning och dess hinder. SOU 2006:73. Stockholm: Regeringskansliet
Lund, A. (2021). "Det är viktigt med en bra start" – kartläggning av kunskaper och situationell etik i mötet med nyanlända barn. I N. Bunar (red.). Inkludering och skolframgång för nyanlända elever. Stockholm: Natur & Kultur.

Länsstyrelserna – begreppsdefinitioner (2023). Hämtad 2023-04-21 från:
<https://integration.lansstyrelsen.se/regional-samverkan/begreppsdefinitioner/>

McCracken, G.D. (1988). *The long interview* [Elektronisk resurs]. Newbury Park, Calif.: SAGE.

Petersson, Bo, 2006. "Invandring och integration i Danmark och Sverige" i Hedetoft, Ulf – Petersson, Bo – Sturfelt, Lina (red.). Invandrare och Integration i Danmark och Sverige. Halmstad: Bulls Graphics AB.

SFS (2017:584) *Om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Arbetsmarknadsdepartementet (2017).

Skolverket (2023) Ämne: Samhällskunskap. Ämnesplan för gymnasieskolan. Hämtad 2023-05-01 från: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26version%3D4%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

SVT. Hämtad 2023-04-11 från: <https://www.svt.se/nyheter/snabbkollen/regeringen-vill-infora-sverigekurs>

Svenska Akademiens Ordbok, SAOB (2023). Hämtad 2023-04-14 från:
https://www.saob.se/artikel/?unik=I_0881-0078.YyeB

Svenska Akademiens Ordbok, SAOB (2023). Hämtad 2023-04-14 från:
https://www.saob.se/artikel/?unik=A_2365-0165.G5zX

Södergran, I (2000) *Svensk invandrar- och integrationspolitik: En fråga om jämlikhet, demokrati och mänskliga rättigheter*. Umeå universitet

Vetenskapsrådet (2022) *Integration och utbildning, en forskningsöversikt*. Hämtad 2023-04-29 från: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2022-06-16-integration-och-utbildning---en-forskningsoversikt.html>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad 2023-05-11 från: https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf

